

בס"ד

לעומקו של מקרא

דברי עומק בפרשת השבוע

ערש"ק

לפר' וילך - שובה

וענייני יום הכפורים

ה'תשפ"ב

בכל ענייני הקונטרס ניתן לפנות

לטל': 052-7675895

גור-אריה צור

מודיעין עילית

ניתן להצטרף לתפוצת מייל

דוא"ל: leshem895@gmail.com

לעומקו של מקרא פר' וילך - יום הכפורים

וייש לשאול, הרי לכאורה לא התיחס רש"י לאומרו לא אוכל עוד לצאת ולבוא, אלא רק לאומרו לא אוכל עוד לבוא ולעבור את הירדן ולהיכנס לארץ. ומה תלמוד לומר לא אוכל עוד לצאת ולבוא.

ושמא יש לומר לעומקו של מקרא, שבאומרו נטלה ממני הרשות אין כוונתו רק לעניין הרשאה, האם הוא רשאי או לא להיכנס לארץ. כלומר האם יש לו רשות והוא ינוקד בשווא תחת הרי"ש. אלא גם יכוון שנטלה ממנו הרשות. בניקוד קמץ. רשות בהוראה של שְׂרָרָה. כמו שאמרו בפרקי אבות [א, י'] "אל תתודע לרשות".

ומאותו היום נטלה ממנו הרשות ונתנה ליהושע, אלא שיהושע לא השתמש ברשות בחייו של משה.

ובזה יבוא על מקומו בשלום הפירוש לצאת ולבוא לצאת

וילך משה וגו' לא-אוכל עוד לצאת ולבוא וגו'

וילך משה וידבר את הדברים האלה אל כל ישראל (לא, א) ויאמר אליהם בן מאה ועשרים שנה אנכי היום לא אוכל עוד לצאת ולבוא וה' אמר אלי לא תעבר את הירדן הנה (לא, ב)

פירש רש"י לא אוכל איני רשאי. וזה לשונו: יכול שתשש כחו, תלמוד לומר לא-כהתה עיני ולא-גם לקה (דברים לד, ז), אלא מהו לא אוכל, איני רשאי, שנטלה ממני הרשות ונתנה ליהושע.

לכאורה מתיחס רש"י בפירושו לרשות להכנס לארץ, שכן פירש שנטלה ממני הרשות ונתנה ליהושע, וכפי שמטעים הפסוק וה' אמר אלי לא תעבר את הירדן הנה (לא, ב)

לעומקו של מקרא פר' וילך - יום הכפורים

שמות, שהוא הממונה על המות ועל החיים, ואשר על כן ילוה אותו ביום מותו לחיים הנצחיים. והמילה יל"ך היא השם הק' כל"י, והוא משמות ע"ב ומכוון כנגד המילה "לבבכם" [ולעבדו בכל לבבכם] שבפרשה שניה של ק"ש, והיא כנגד כח התפילה כדאמרו איזו היא עבודה שבלב זו היא תפילה.

ואלו שני השמות שבאו ללוות את משה ביומו האחרון, הם כנגד כח התפילה וכח התורה. וכפי שאמרו אין מלוין לו לאדם ביומו האחרון אלא תורה ומעשים טובים, והיינו שלימדנו משה רבנו כח התפילה וכח התורה, ולכן נאמר וילך משה.

ועל דרך הצח, ירמזון אילין מיליא לשנותיו של משה שהם מאה ועשרים שנה. כיצד: האותיות יו"ד למ"ד מן וילך, במילואן, הרי הן 94, ועוד ו' כ' הרי בגימטריה 120. לומר לך שכל המאה ועשרים שנותיו הלכו עמו

בענייני רשות, ורשות לבוא אל הארץ.

ושמא י"ל שלכן תרגם יונתן וילך משה ואזל משה למשכן בית אולפנא. שגם מי שנטלה ממנו הרשות, ונסתתמו מסורות ומעינות חכמה ממנו, הרי הוא מוצא את עיקר חיותו בבית המדרש, בבית אולפנא. ומשנכנס לבית המדרש, למשכן בית אולפנא, הכל נפתח מחדש מכח בית המדרש. וזו היא מעין ההבטחה פי לא תשכח מפני זרעו.

וילך משה. על דרך הרמז והסוד, שהיו מלווים לו למשה שני מלאכים קדושים, מה"ש ו-כל"י, והם משמות ע"ב היוצאים מג' פסוקין ויסע ויבא ויט שבפר' בשלח. והם אותיות ויל"ך מש"ה.

ובשרשי השמות לרמ"ז מובא על השם הק' מה"ש שהוא מע"ב

לעומקו של מקרא פר' וילך - יום הכפורים

שעתיד משה לחיות 120 שנה שהם בגימטריה קטנה 3.

ולעומקו של מקרא, יש לומר שנרמז שמו של משה בפסוק זה לא רק מן המילה בשגם ולא רק מהמשך הפסוק וְהָיוּ יָמָיו מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה, אלא גם מאומרו בְּשָׁגֶם הוּא בְּשֹׁר שְׁנֵאמַר: וַיֹּאמֶר ה' לֹא-יָדוֹן רוּחִי בְּאָדָם לְעֹלָם, בְּשָׁגֶם הוּא בְּשֹׁר. ועל דרך אל תקרי. אל תקרי בְּשֹׁר בשני קמצים, אלא בְּשֹׁר, בפתח וקמץ, שהוא האדם הַמְּבֹשֵׁר. הוא משה, הוא יבשר לבני ישראל את גאולתם, והוא יבשר לבני אדם כי המשפט נתון בידיהם. שנאמר: לֹא-יָדוֹן רוּחִי בְּאָדָם לְעֹלָם, לא אני אהיה דן אותם, כי בשעת כעסי אין מידי מציל. אלא בשר ודם יהיו דנים אותם. שנאמר (תהלים פב,א') בְּקֶרֶב אֱלֹהִים יִשְׁפֹּט. וכאשר יעשו דין למטה, לא יהיה דין למעלה, אלא רחמים בדין.

אל כל בני ישראל להיפרד מהם ביומו האחרון.

וכן, ויל"ך בגימטריה קטנה שלש, 120 בגימטריה קטנה גם שלש.

וכן השם מש"ה אשר נרמז לו כבר מימי בראשית, יורה על מאה ועשרים שנה, שכן אמרו בגמ' (חולין קלט עמ' ב') אמרי ליה פפונאי לרב מתנה: משה מן התורה מנין, אמר להם {בראשית ו-ג} בְּשָׁגֶם הוּא בְּשֹׁר.

ופירש רש"י שם ועוד זה שאלו ממנו מנין למשה רמז קודם שבא - שסופו לבא: בשגם הוא בשר. בשגם בגימטריא כמו משה וכתוב שם והיו ימיו מאה ועשרים שנה וכך היו ימי חיי משה כלומר עתיד לבא בשגם משה מן הנולדים וכן ימיו.

כלומר, גם השם מש"ה שהוא בגימטריה קטנה 3, מורה על כך

לעומקו של מקרא פר' וילך - יום הכפורים

או פִּלְגֵי לְדָרֶךְ זֶה, שעתה היא שעת פְּלוּת הנפש, בכיסופיה וגעגועיה לבורא עולם, להיות במחיצתו. לכן כתיב וַיִּלְכֶּךָ מֹשֶׁה, אל תקרי וַיִּלְכֶּךָ אלא וַיִּכַּל. וכמו שנאמר וַיִּכַּל מֹשֶׁה אֶת הַמְּלָאכָה. (שמות, מ, לג') והוא מלשון גָּמַר, והוא מלשון חָמַד.

וכמבואר בלעומקו של מקרא
לפר' פקודי :

וַיִּכַּל מֹשֶׁה אֶת הַמְּלָאכָה
(שמות, מ, לג') מלשון וַיִּכַּל אֱלֹקִים
בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה.
והביאו בעל הטורים מהתרגום
ירושלמי ויכל - וחמד. שחמד
הקב"ה את השבת ואת כל אשר
עשה. ואשר על כן קרויה השבת
חמדת ימים. כן משה, חמד את
המלאכה.

ואשר על כן הכי נמי בענינינו
גילה משה רבנו את חמדתו
הגדולה לכל איש ישראל אשר
בכל הדורות. באשר כלתה נפשו

או פִּלְגֵי לְדָרֶךְ זֶה, וַיִּלְכֶּךָ מֹשֶׁה וגו'
אֶל-כָּל-יִשְׂרָאֵל, שהלך אל כל
ישראל שבכל הדורות ליתן לכל
אחד ואחד משרש נשמתו, כפי
שאמרו בגמרא משה שפיר
קאמרת. שהוליך את שרש נשמתו
אל כל ישראל.

או פִּלְגֵי לְדָרֶךְ זֶה, שיצק מנשמתו
אל כל ישראל שיהיו כלי מחזיק
ברכה, וכפי שדרשו דורשי רשומות
כל"י כהנים לוויים ישראל. ונרמז
כאן באמרו וַיִּלְכֶּךָ בטעם הטיפחא,
שהטיפחא היא בפני עצמה ואינה
בהכרח מחוברת עם שלאחריה,
ונאמר מֹשֶׁה בטעם אתנחתא.
וכאילו כתוב וּכְל"י מֹשֶׁה.

לרמוז שהניח משה עצמו בלב כל
אחד ואחד מישראל להיות כלי
מחזיק ברכה, היא ברכת התורה.
וכן נרמז באמרו: אֶל כָּל-יִשְׂרָאֵל,
כָּל-יִשְׂרָאֵל ר"ת כל"י.

לעומקו של מקרא פר' וילך - יום הכפורים

האזינו) ולא קם בישראל כמשה. מאי ולא קם. ולא קם בתחיית המתים כמשה, שקם כפי ששכב. שהרי היה בלי יצר הרע כששכב, וכן כשקם. כי כל תכלית השכיבה היא להיפרד מיצר הרע כאשר נהפך לעפר.

ואם אין יצר הרע אין תכלית להפכו לעפר. לכן כפי ששכב כך קם. מה שאין כן בשאר ישראל. לכו לא קם בישראל כמשה.

ולעומקו של מקרא, גם מי שסובר שהמילה וְקָם היא על העם וְקָם הָעָם הַזֶּה וכו', הרי נרמז כאן שלא רק משה רבנו יקום בתחיית המתים אלא כל העם הזה, ואף על פי שזנה אחרי אלהים אחרים, הרי עם התשובה תקומה תהיה לו, וְקָם הָעָם הַזֶּה, לתחיית המתים. ויהיו הטעמים רומזים לכך. וְקָם ב"תלישא", שנתלש ממנו יצר הרע בעת תחיית המתים, הָעָם הַזֶּה ב"קדמא ואזלא" כתרגום הטעמים

לא רק לבוראו, אלא גם אל כל ישראל. שנאמר וילך משה - ויכל משה. ולכן כל המשתדל בתורת משה עליו נאמר, משה, שפיר קאמרת!

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה הֲנֵךְ שֹׁכֵב
עַם-אֲבֹתֶיךָ וְקָם הָעָם הַזֶּה וְזָנָה |
אֲחֵרֵי | אֱלֹהֵי גֹכַר-הָאָרֶץ
(לא, טז)

הֲנֵךְ שֹׁכֵב עַם-אֲבֹתֶיךָ וְקָם

פירשו רבותינו

זה אחד המקראות שאין להם הכרע אם קאי ארישא או אסיפא. אם קאי ארישא וכוונתו למשה ותחיית המתים, כאומרם הֲנֵךְ שֹׁכֵב וְקָם או יכוון על העם וכאומרם וְקָם הָעָם הַזֶּה וכו'. וזה לפשוטו.

ולעומקו של מקרא יש לומר כי יש הכרע, ורמז במה שכתוב (בפר'

לעומקו של מקרא פר' וילך - יום הכפורים

וכן מובא בשם היהודי הקדוש רבו של ר' בונים מפשיסחא, **עַד תִּמְּם**, **עַד תִּמְּם** של ישראל, שלימדם וחזר ולימדם עד שנהיו כל קהל ישראל תמימים.

להפטרות שובה

שובה ישראל עד ה' אֱלֹהֶיךָ פי כְּשֶׁלַת בְּעֹנְךָ: (הושע, יד, ב')

עד ה' אֱלֹהֶיךָ עד, ועד בכלל. עד כסא הכבוד. וזאת פי כְּשֶׁלַת בְּעֹנְךָ. שהתשובה מתחטות ארץ מגיעה עד רום שמים העליונים.

או כלך לדרך זו, כאשר יכיר האדם בעוונותיו, ויתלה ביצר הרע, יתקיים בו אל' ה' ולא עד בכלל.

אך כאשר לא יתלה עוונותיו ביצר הרע, אלא יכיר האדם שנכשל בעוונותיו, אז יוכל להגיע בנקל עד כסא הכבוד ועד בכלל. וזה שנאמר **שובה ישראל עד ה' אֱלֹהֶיךָ פי כְּשֶׁלַת בְּעֹנְךָ**:

ותהיה אז תשובתו עד, ועד בכלל.

מקדים והולך, לקראת משה רבנו בתחיית המתים.

וַיִּזְכֹּר מֹשֶׁה בְּאָזְנוֹ כָּל-קְהֵל יִשְׂרָאֵל אֶת-דְּבָרֵי הַשְּׁמִירָה הַזֹּאת עַד תִּמְּם. (לא, ל')

עד תִּמְּם.

בדרך הפשט פירושו עד תִּמְּם של דברי השירה, ועל דרך הצח, אפשר לומר עד תִּמְּם של ישראל, שנזכרים בראש הפסוק.

וטעם הטיפחא יוכיח, שכן תיבת השמירה מוטעמת בטיפחא, שהיא כעין הפסקה קלה ואינה בהכרח מתקשרת עם שלאחריה, ולכן יכולים להסמיך את שתי התיבות האחרונות בפסוק עד תִּמְּם, עם הרישא של הפסוק שהוא כָּל-קְהֵל יִשְׂרָאֵל.

לעומקו של מקרא פר' וילך - יום הכפורים

שמות היוצאים מג' פסוקים בפרשת
בשלח] ויִסַּע וַיָּבֵא וַיֵּט.

ליום הכפורים

מתפילת יום הכפורים:

מִחִיתִי כָעֵב פֶּשְׁעֶיךָ וְכַעֲנֹן
חַטֹּאוֹתֶיךָ שׁוּבָה אֵלַי כִּי
גָאֳלְתִּיךָ. (ישעיהו, מד, כב').

ורצונו לומר:
בְּעֵב הַעֲנֹן. בע"ב שמות הקדש
היוצאים מן הפסוקים ויסע ויבא
ויט.

ועדיין יש ליתן טעם מה התכוון
באמרו: **הַעֲנֹן**.

וכן נאמר: **הִנֵּה אָנֹכִי בָא אֵלֶיךָ
בְּעֵב הַעֲנֹן** (שמות יט, ט').

ולעומקו של מקרא יש לומר
שהמילה **ענ"ן** היא כנגד מַנְּיָן
התיבות שבקריאת שמע **פרשה**
ראשונה ושניה. שכביכול נִשְׂאָה
הקב"ה על כנפי קריאת שמע
שאומרים ישראל לקיים בזה ואתה
קדוש **יושב תהלות ישראל**, וכן
נאמר **הִנֵּה אָנֹכִי בָא אֵלֶיךָ בְּעֵב
הַעֲנֹן**, בע"ב שמות הק', **ובמאה**
ושבעים תיבות של ק"ש. שכן
ענ"ן בגימטריה 170. כמנין
התיבות שיש בפרשה ראשונה
ושניה בק"ש.

יש ליתן את הדעת מה הוא **העב**
והענן שבהם **בא אלינו** כביכול
הקב"ה, **ובדמיונם מוחה ה'**
פשעינו.

לפשט הדברים ובדרך המשל
והנמשל, יש לומר שביום הכפורים
התשובה קלה ומתקבלת ביותר,
והיא עת רצון, כעבים האלו אשר
יעופו ברוח, וברגע קטון ואינם.

ועל פי הדברים הנ"ל, יובן מה
שמוכא בזהר חדש והביאו בעל

ועל דרך הרמז והסוד יש לומר
כמוכא בזוהר הק', זהר חדש ספרא
תנינא: וְהָאֵי אֵיהוּ **בְּעֵב הַעֲנֹן**, וּמִנְּהָ
אֲשַׁתְּכַח שֵׁם בֵּן **ע"ב שְׁמֵהוּן** [ע"ב

לעומקו של מקרא פר' וילך - יום הכפורים

אמת שבפרשת ציצית, כולל החזרה על הג' תיבות של ה' אלקיכם אמת.

[ויחד עם תיבת אמת הרי הם ע"ב תיבות ועוד אחת, כמבואר לקמן]

ואח"כ הראה לו חדרים ומדורין והיכלות של חשך למי שאינו מדקדק בהם.

ואשר על כן יובן על נכון מה שאומרים בתפילת יום הכפורים **מְחִיתִי כְעֵב פְּשָׁעֶיךָ וְכַעֲנֵן חַטֹּאתֶיךָ שׁוֹבָה אֵלַי כִּי גְאֻלְתִּיךָ.**

ענ"ן בגימ' ע"ב, מ"ח, נ', הרי ענ"ן. ועוד ע"ב של ויאמר הרי בע"ב הענ"ן.

[ב' וה' הנותרים של בע"ב הענ"ן הרי הם כנגד תיבת אמת הנוספת ושש תיבות של פסוק ראשון].

ועוד יש לומר, שעל ידי ההשתדלות בכוונות שמות הקדש, ובתיבות ק"ש, הרי בזה מתקנים בתשובת המשקל את מה שכביכול פגמו בהם, ולכן ימחו

סדר הדורות בערך ר' יהושע בן לוי:

שלח לו רבן גמליאל לר' יהושע בן לוי לאחר שנכנס חי לגן עדן לומר לו מה נעשה בהיכלות עליונים.

שלח לו ר' יהושע בן לוי שיש בגן עדן מ"ב חדרים של אור למי שמדקדק בקריאת פרשה ראשונה "ואהבת" שיש בה מ"ב תיבות,

[ויחד עם פסוק ראשון הרי הם מ"ח תיבות, כמבואר לקמן]

ואח"כ הראה לו ע"ב מדורין של אור למי שמדקדק בפרשה שניה מ"והיה אם שמע", עד תיבת "ושמתם" ועד בכלל. שהם ע"ב תיבות.

ואח"כ הראה לו נ' שערים של אור למדקדק מ"את דברי אלה" עד "כימי השמים על הארץ", שיש בהן עוד נ' תיבות.

ואח"כ הראה לו עוד ע"ב היכלות של אור למדקדק מן ויאמר עד

לעומקו של מקרא פר' וילך - יום הכפורים

**ועוד בענין ברוך שם כבוד
מלכותו לעולם ועד - בקול רם.**

בשלתן ערוך אורח חיים-סימן
תריט סדר ליל יום הכיפורים:
בליל יום הכיפורים ומחרתו
אומרים ברוך שם כבוד מלכותו
לעולם ועד בקול רם.

והלכה זו היא על פי המדרש רבה
ואתחנן: רבנן אמרין, בשעה שעלה
משה למרום שמע למלאכי השרת
שקיו אמרים להקדוש ברוך הוא
ברוך שם כבוד מלכותו לעולם
ועד, והוריד אותה לישראל, ולמה
אין ישראל אמרים אותו בפרהסיא,
[בקול],

אמר רבי אסי למה הדבר דומה
לאחד שגנב קוזמין מתוך פלטיין
של מלך, נתנה לה לאשתו ואמר
לה אל תתקשטי בה בפרהסיא
אלא בתוך ביתך.

אבל ביום הכפורים שהן נקיים
כמלאכי השרת, הן אמרים אותו

פשעיו כעב וכענן. שהעב והענן
הם כנגד שמות הקדש.

ולעומקו של מקרא יש לומר
לפי דברים אלו, שלכן מובא בזהר
ובתיקונים לכוון בק"ש בשמות
ע"ב ומ"ב. (אנא בכח).

וכן תוספת ה-ו' של וְכַעֲנָן, מחיתי
כעב פשעיך וכענן חטאתיך, תורה על
עוד שש תיבות שהקורא ק"ש משתדל
בהם, והם ברוך שם כבוד מלכותו
לעולם ועד. והם המכה בפטיש של
תשובת האדם, כי חביבין דברי
סופרים. ובעיקר שהוא שבח גדול של
המלאכים.

ואשר על כן אמירת ברוך שם
כבוד מלכותו לעולם ועד בקול רם
ביום הכפורים מלבנת ומזככת את
תשובת האדם.

לעומקו של מקרא פר' וילך - יום הכפורים

שאומרים העולם, לגבי הקדיש, שלכך אומרים קדיש בלשון ארמית לפי שתפלה נאה ושבח גדול הוא, על כן נתקן בלשון תרגום שלא יבינו המלאכים ויהיו מתקנאין בנו.

ואע"פ שדחו התוס' טענה זו לגבי הקדיש, הרי ודאי היא תקיפה ועומדת לגבי ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, שהרי תפלה נאה ושבח גדול הוא, ועוד שהוא לשון המלאכים עצמם, ולקחה מהם משה רבנו והורידה לישראל, ובודאי יתקנאו בנו המלאכים באומרנו אותה בקול רם.

משמע מכל הנ"ל שאין אומרים בשכמל"ו בקול רם מפני הקפיידא של המלאכים. פרט ליום כפור שאז אנחנו כמלאכים, לא אוכלים ולא שותים, ולכן לא יתקנאו בנו ואפשר לאומרו בקול רם.

ובמאמר מוסגר, לְשַׁבֵּר את האוזן לגבי יעקב אבינו (לעיל, ופסחים נו.), מנין ידע יעקב לומר שבח זה

בְּפִרְהָסְיָא, בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלָכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד. [עכ"ל].

וכן מובא בפסחים נו עמ"א, דאמר רשב"ל ויקרא יעקב אל בניו ויאמר האספו ואגידה לכם (בראשית מט, א') ביקש יעקב לגלות לבניו קץ הימין ונסתלקה ממנו שכינה אמר שמא חס ושלום יש במטתי פסול כאברהם שיצא ממנו ישמעאל ואבי יצחק שיצא ממנו עשו אמרו לו בניו שמע ישראל (אבינו) ה' אלהינו ה' אחד. כשם שאין בלבך אלא אחד כך אין בלבנו אלא אחד.

באותה שעה פתח יעקב אבינו ואמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד.

אמרי רבנן היכי נעביד, נאמרוהו, לא אמרו משה רבינו. לא נאמרוהו, אמרו יעקב. התקינו שיהו אומרים אותו בחשאי.

ויש לעיין ממה שהביאו התוס' (ברכות, ג. ד"ה ועונין) בשם מה

לעומקו של מקרא פר' וילך - יום הכפורים

**שמייה רבא מבורך לעלם ולעלמי
עולמיא.**

**ואשר על כן יובנו על נכון דברי
המדרש רבה ואתחנן, אַבְּל בְּיוֹם
הַכְּפוּרִים שֶׁהֵן נְקִיִּים כְּמִלְאָכֵי
הַשָּׁרָת, הֵן אוֹמְרִים אוֹתוֹ
בְּפִרְהֶסְיָא [בקול רם] בְּרוּךְ שֵׁם
כְּבוֹד מְלָכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד.**

שהרי אמרו חז"ל כל האומר יהא
שמייה רבא מברך לעלם ולעלמי
עולמיא בכל כוחו קורעין לו גזר
דינו, אפילו של שבעים שנה.

והוא הדין ל"ברוך שם", שהוא
התרגום של "יהא שמייה רבא",
שהיה ראוי לאומרו בכל כוחו. אלא
ש"ברוך שם" הוא שפת המלאכים
ויתקנאו בנו, לכן יש לאומרו
בשקט, פרט ליום הכפורים שאנו
כמלאכים.

ויהא שמייה רבא שהוא התרגום
של ברוך שם, [לפי תרגום יונתן
בפר' ויחי] אפשר לאומרו בקול
רם, שהרי אמרו העולם שאין
המלאכים מבינים שפת הארמית.

של המלאכים, ומדוע לא חשש
לאמרו בקול רם, יש לומר שהרי
דמותו חקוקה בכסא הכבוד,
ומלאכים עולים ויורדים בו בסולם,
לראותו בשינתו בבית א-ל, והיו
מלאכים מתיראים ממנו ואף עשו
כרצונו לילך בשליחותו כנאמר
וישלח יעקב מלאכים וכו'. לכן פתח
ואמר כשבחם של המלאכים ברוך
שם כבוד מלכותו לעולם ועד.
אבל אנו שאין המלאכים מתיראים
ממנו, אין לומר בקול פרט ליו"כ.

ובתרגום ירושלמי על התורה,
פרשת ויחי, מובאים דברי יעקב
אבינו לבניו בדרך אחרת:

**באותה שעה פתח יעקב אבינו
ואמר יהא שמייה רבא מבורך
לעלם ולעלמי עולמיא.**

נמצאנו למדים מדברי התרגום
הירושלמי שהתרגום של ברוך שם
כבוד מלכותו לעולם ועד הוא יהא

לעומקו של מקרא פר' וילך - יום הכפורים

וביום כפור שישראל כמלאכים
יאמרוהו בקול רם כמו שאומרים
יהא שמיה רבא ובכך קורעין להם
גזר דינם אפילו של שבעים שנה,
לגמר חתימה טובה לחיים טובים
ארוכים ולשלום.

והשתא דאתית להכי, נימא בה
מילתא, לענין בשכמל"ו בקול
בימי החול. שכל הקפידא של
המלאכים היא כאשר משתמשים
בשבח שלהם לשבח להקב"ה בתוך
השבח הגדול שלנו, בתוך קריאת
שמע שאנו קוראים לשם מצוה.
וכדברי המדרש רבה לעיל, שלא
יאמרו כי גנוב הוא עמנו כדי
לשבח בו את בוראנו.

אבל שלא בעת ק"ש, כגון תפילת
התינוקות, או בדרך לימוד וכד' אין
כל קפידא כלל. ואדרבה, שבח הוא
למלאכים שאנו מכבדים ומוקירים
ומפרסמים את שבחם.

ולכן לא יתקנאו בנו באומרנו בקול
יהא שמיה.

ומעתה, יש לנו ללמוד מזה על זה,
ובאומרנו בקול רם יהא שמיה
רבא מבורך לעלם ולעלמי
עולמיא? וכן לתרגום שהוא ברוך
שם כבוד מלכותו לעולם ועד.
ובאומרנו בלחש בשאר ימות השנה
לבד מיום כפור ברוך שם כבוד
מלכותו לעולם ועד, וכן ליהא
שמיה רבא מבורך לעלם ולעלמי
עולמיא.

ואשר על כן אומרים אותו
בארמית יהא שמיה רבא כדי שלא
יתקנאו המלאכים, כמאמר העולם,
כי שבח נאה הוא של המלאכים
שהרי הוא תרגום של ברוך שם
כבוד מלכותו לעולם ועד.

[ואשר על כן אין צורך לדחות
טענת העולם כפי שהתוספות רצו
לדחות].

לעומקו של מקרא פר' וילך - יום הכפורים

והאמת בתווך, כלשון המאזניים.
לומר לך שכל י"ב מידות הרחמים
מימין ומשמאל מהאמת נמצאים.

ואמנם כן, האמת היא מידת הדין,
ושאר כל הי"ב מידות הן מידות
הרחמים, והם לפני משורת
הדין. אך בלי הדין אין המידה של
לפנים משורת הדין ניכרת. וכדי
שיהיה לפני משורת הדין צריכה
להיות מבוררת מידת הדין.

ואשר על כן ברא הקב"ה את
העולם במידת הדין ואחר כן שיתף
בבריאה את מידת הרחמים. לכן
מידות הרחמים נשענות על לשון
המאזניים של האמת. של הדין.
ובזה הופכת מידת הדין אף היא
למידת הרחמים. באשר היא
מבררת את הרחמים.

ולכן הובא בנוסח התפילה
סלחן יחד עם אמת. וטהר לבנו
לעבדך באמת כי אתה סלחן. כי
מידת הסלחן מתבררת מתוך
מידת האמת.

וטהר לבנו לעבדך באמת.

בנוסח התפילה של ראש השנה
מובא בהמשך לפיסקא זו כי אתה
אלהים אמת. ולעומת זאת, ביום
כפור הנוסח הוא שונה: וטהר לבנו
לעבדך באמת, כי אתה סלחן
לישראל. ויש ליתן את הדעת מה
הקשר בין אמת ובין סלחן.

והנה מצינו כי אחת מי"ג מידות
של רחמים היא האמת. ויש לעיין
שהרי מידת האמת אינה מידת
רחמים כלל וכלל, כי אם מידת הדין.
כפי שנאמר יקוב הדין את ההר. וזה
שייך רק במידת האמת. ויש ליתן
טעם כיצד נהיתה מידה זו למידת
הרחמים.

ובשימת לב יש לומר כי מידת
האמת היא אמצעית בתוך כל י"ג
המידות. ה' ה' אל רחום וחנון ארך
אפים ורב חסד ואמת נוצר חסד
לאלפים נושא עוון ופשע וחטאה
ונקה. נמצא שיש מידות רחמים
מכאן ויש מידות רחמים מכאן

לעומקו של מקרא פר' וילך - יום הכפורים

פִּי בִּעְזָן אֶרְאָה עַל-הַכְּפָרֶת
(טז, ב)

יש ליתן טעם לאמרו בִּעְזָן. ולפשוטו של מקרא יכוון הכתוב לענן הקטורת אשר על הכפורת, כבפסוק יג' וַנִּתֵּן אֶת-הַקְּטֹרֶת עַל-הָאֵשׁ לְפָנֵי ה' וְכִסָּה עֲנַן הַקְּטֹרֶת אֶת-הַכְּפָרֶת אֲשֶׁר עַל-הָעֵזֹדֹת וְלֹא יָמוּת.

ועל דרך הצח, יש לומר שהוא ענן של אהבה המכסה על הכפרת המכפרת על כל פשעים. שכן:

וְכִסָּה עֲנַן הַקְּטֹרֶת בְּגִימְטְרִי'ה קטנה 3, היא גימטריה קטנה של תכסה אהבה ככתוב ועל פל-פִּשְׁעִים תִּכְסֶּה אֶהְבֶּה (משלי י, יב) וכאן מתגלית מידת הרחמים ואהבת ה' ביפי תפארתה, ואשר על כן נאמר בה פִּי בִּעְזָן אֶרְאָה עַל-הַכְּפָרֶת.

או פלג לדרך זו. מידת האמת היא מידת יקוב הדין את ההר. ובראש השנה, דאיכא תקיעות שופר שממתקות את הדין, אפשר לומר מידת האמת. וטהר לבנו לעבדך באמת כי אתה אלקים אמת.

אך ביום כפור שאין לנו מיתוק הדין על ידי השופר, ועוד יתירה מזו, שאנו מזכירין כל עוונותינו, אנו מזכירין יחד עם מידת האמת את מידת הסלחנות. וטהר לבנו לעבדך באמת, כי אתה סלחן לישראל. שמידת הסלחן היא מעל ומעבר למידת האמת. שמידת האמת היא לפי הדין, לפי החשבון. אך מידת הסלחן היא לפנים משורת הדין והאמת.

וכן מובא באוהב ישראל מאפטא, על הפסוק בתהלים (יז, ב') מְלַפְנֶיךָ מְשַׁפְּטֵי יִצְאָה. שמידת המלפניך היא מידה שלפנים משורת הדין ואינה בחשבון של שכר ועונש. כדכתיב וַתִּנְתֵּי אֶת אֲשֶׁר אָחֹז וְרַחֲמַי אֶת אֲשֶׁר אֶרְחֶם.

לעומקו של מקרא פר' וילך - יום הכפורים

ולעומקו של מקרא יש לומר שהמילה יתבא שהובאה באונקלוס לתרגום של ישוב, היא גם לשון תשובה. והשעיר המשתלח הוא כנגד עשו הרשע. שנגזר עליו שלא ישוב, ולא יתישב ביישובו של יעקב. אלא בארץ שעיר.

וזה שנאמר בו וילך אל ארץ מפני יעקב אחיו (בראשית לו, ו'). מאי וילך אל ארץ, אל ארץ גזרה, אל ארץ שנגזר עליו לילך שם ולא לישב כאן.

וזה סוד השעיר המשתלח, הוא עשו, אשר בכל יום כיפור משתלח מחדש אל ארץ גזרה, מפני יעקב, וישראל ישכון לבטח בתשובה. שנאמר וישוב יעקב. והוא גם לשון ישוב וגם לשון תשובה.

ועל ידי כך לא תתקיים בעשו ברכת יצחק לעולם. שהרי יצחק ברכו והיה כאשר תריד ופרקת עולו מעל צוארך. ומאי כאשר תריד, נוטריקון כאשר תראהו

ושלח ביד-איש עתי המדבֵּרָה: ונשא השעיר עליו את-כָּל-עונתם אל ארץ גזרה (טז, כא-כב')

ארץ גזרה. תרגם אונקלוס לארעא דלא יתבא. ארץ שלא נתישבה. ויש להבין שייכות התרגום דלא יתבא לארץ גזרה.

ויש לפרש כמובא במסכת ברכות (לא.), מאי בארץ לא עבר בה איש ולא ישב אדם שם (ירמיהו ב, ו'), אם לא עבר כיצד ישב, אלא לומר לך כל מקום שגזר עליו אדם הראשון לישוב נתישבה. וכל מקום שלא גזר עליו לישוב לא נתישבה.

וכאומרם: כל מקום אשר גזר עליו לא לישוב, לא נתישבה.

והיינו ארץ גזירה, ארץ שגזר עליה אדם הראשון לא לישוב. להיות מדבֵּר. וזה שתרגם אונקלוס אל ארץ גזרה. לארעא דלא יתבא.

לעומקו של מקרא פר' וילך - יום הכפורים

ועוד ירמוז איש עֲתִי למלך
המשיח, בעת המיוחלה, וישלח
את השעיר אל ארץ גזירה, שם
יתגזרו וישתברו עצמותיו, שכן
נצטוינו למנות עלינו מלך, להכרית
זרעו של עמלק, ולבנות בית
מקדשנו בב"א.

יורד. וביום הכיפורים אין ליעקב
ירידה אלא רק עלייה.

שנאמר (טז, כד') וְעָשָׂה אֶת-עֲלֹתוֹ
וְאֶת-עֲלֹת הָעֶם. אל תקרי עֲלֹתוֹ
אלא עלייתו, ואל תקרי וְאֶת עֲלֹת
הָעֶם אלא ואת עליית העם.

שיום כפור וקרבתו מעלים את
העם לדרגה רוחנית עליונה. ואין
לעשו כל שליטה בו.

ואשר על כן נאמר ביד איש עֲתִי.
לפשטן של דברים, איש עֲתִי שהוא
מוכן ומזומן לכך. אך לעומקו של
מקרא היא העת המיוחלת שבה
ישראל עולים מעלה מעלה.

ועוד, שהיא עת גאולתנו ופדות
נפשנו, שאין ישראל נגאלין אלא
בתשובה.

בכל ענייני הקונטרס ניתן לפנות

לטל': 052-7675895

גור-אריה צור

מודיעין עילית

ניתן להצטרף לתפוצת מייל

דוא"ל: leshem895@gmail.com

